

Nové perspektívy cyrilo-metodského dedičstva

Marián Gavenda

GAVENDA, M.: New Perspectives of Cyrilo-Methodian Patrimony. *Studia Aloisiana*, 7, 2016, 1, s. 5 – 19.

The contribution highlights new current areas in which the Cyrilo-Methodian patrimony appears to be a fruitful source of inspiration. In response to variously manipulated interpretations of the two Thessalonian brothers and their mission, the author offers an interpretive key in order to allow understanding of the personalities and activities of Saints Cyril and Methodius, which is their sense of spiritual mission. In Europe, which now seems to be losing its identity and future, it is useful to revive the roots from which it grew. In the crisis of leadership personalities within the political and social life, the example of St. Constantine-Cyril is an inspiring one: thorough and a broad classical education, deep sensitivity and understanding the relations and patterns of life, personal generosity. Building on the Russian Slavophiles, such as Vladimir Solovyov, and their messianism, the contribution develops the issue of Slovak history meaning and spiritual interpretation, called "the messianism of burning candle".

Keywords: spiritual renewal, roots, inculturation, messianism, leadership personality

Úvod

Rytmus výročí a sviatkov udržiava kontinuitu života jednotlivcov, rodín i spoločnosti. Bez zakorenenia v minulosti a bez cieľa pred sebou sa prítomnosť stáva bezduchým prečkávaním, duchovným, citovým i faktickým bezdomovectvom. Mnohé zo základných tém o zmysle života a dejín, etike a morálke, označované niekoľko desaťročí ako „protišťátne“, dostávajú dnes červenú etiketu politickej nekorektnosti. Kus z tohto tieňa padá, žiaľ, aj na cyrilo-metodskú tematiku. V solídnejších kruhoch opatrníckou nevšímavosťou, v podradných médiách plytkou, no predsa len mienkotvornou manipuláciou. Je to o dôvod navyše uvažovať o aktuálnom náboji odkazu solúnskych bratov

pre život jednotlivcov, Slovenska a Európy v ich súčasnej a do budúcnosti smerujúcej situácii.¹

Henri Bergson v hľadaní zdrojov energie ducha poukazuje na to, ako sa ponáranie do minulosti a uvažovanie o budúcnosti stáva mocným zdrojom činnosti v prítomnosti: „Čím väčší je podiel minulosti v prítomnosti človeka, tým ťažšia je masa, ktorou vytvára, vzhľadom na ponúkajúce sa možnosti, tlak smerom k budúcnosti: jeho čin vyráža ako šíp tým väčšou silou, čím viac bola jeho sila napnutá smerom dozadu.“² Ak chceme uvažovať o zmysle a aktuálnosti cyrilo-metodského dedičstva, činíme tak s túžbou prebudíť tento tvorivý dynamizmus.³ Chceme sa pritom zamerať len na niektoré aspekty a predstaviť ich v novom svetle, v ktorom môže byť toto dedičstvo aktuálnym prínosom.⁴ Chceme hľadať najmä správny interpretačný kľúč k osobnostiam a poslaniu svätých Cyrila a Metoda. Ďalej sa pokúsime o náčrt duchovného portréту svätého Cyrila, z ktorého možno zovšeobecnením vymedziť črty či požiadavky na vodcovskú osobnosť, ktorá podľa častých konštatovaní Slovensku osudovo chýba. Na záver chceme v stručných črtách predstaviť ideu „mesianizmu horiacej sviece“.

1. Duchovné poslanie ako interpretačný kľúč

Ak ide len o historickú spomienku, na veľkej osobnosti možno zdôrazniť hoci aj nepodstatnú črtu a poukázať na jej význam či zaujímavé súvislosti. Ak sa však pýtame, čo je potrebné, aby odkaz svätých Cyrila a Metoda žil a pôsobil aj v súčasnosti, treba hľadať, čo bolo vnútornou hybnou silou ich osobností a ich misie. Ved' už autor *Života Konštantína Cyrila*, napísaného krátko po

- 1 TOMKO, J.: *Význam svätého Cyrila a Metoda v slovenskom katolicizme a v slovenských dejinách*. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1984, s. 6: „Ak sa dnes oceňuje dielo svätého Cyrila a Metoda pre Európu a pre celú Cirkev a ak sa zdôrazňuje ich význam pre budúcnosť Európy, tým viac si majú Slováci ako priami dediči ich posolstva položiť otázku o ich diele v slovenských dejinách a o ich význame pre obnovu slovenského národa.“
- 2 BERGSON, H.: *Duchovní energie*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 25.
- 3 JÁN PAVOL II.: Encyklika *Slavorum apostoli*. Trnava: SSV, 2005, čl. 3, s. 7: „Udalosti posledného storočia a zvlášť posledných desaťročí prispeli k tomu, že v Cirkvi ožil spolu s náboženskou pamiatkou i historicko-kultúrny záujem o dvoch svätých bratov, ktorých zvláštna charizma sa stala oveľa pochopiteľnejšia vo svetle súčasných pomerov a skúseností. (...) môžeme sa teraz zahľadiť novým, oveľa zrelším a hlbším spôsobom na tieto dve sväté postavy, od ktorých nás už delí jedenásť storočí. V ich živote a apoštolskej činnosti môžeme čítať, čo Božia prozreteľnosť tam vpísala, aby sa v novej plnosti prejavili v našej dobe a priniesli nové ovocie.“
- 4 RUPNIK, M. I.: Velehrad – realita nahrádzovaná popisnými reáliami. In: *Velehrad – filologoi versus filosofoi: Príspevek spirituálnej teologie k 800 letnému výročiu*. Olomouc: Refugium, 2005, s. 244: „V dnešnej dobe hľadáme predovšetkým Múdrost – avšak Múdrost božského charakteru, ktorou Boh stvoril svet – a nie inú. Múdrost, ktorá je zároveň pamätou stvorenia; pamätou, ktorá stvorenie chráni a spravuje a pripomína nám smer a cieľ plynutí času. Múdrost, ktorá nás oslobodzuje a chráni od teoretizovania, od abstraktných, neživotných myšlienok, lebo sa viaže na sám Život, na svetlo, ktoré nezahasí nijaká historická kamufláž.“

jeho smrti, v úvode hovorí, že ide „vyrozprávať, aký (Cyril) bol, aby ten, kto ho počuje a chce sa mu stať podobným, prijal bodrosť a odmietol lenivosť“⁵. Keďže práve táto podľa nás najpodstatnejšia dimenzia bola cez celé desaťročia zahmlievaná, je to tým naliehavejšia úloha.⁶

Pri hodnotení osobností, diela a odkazu solúnskych bratov vzniká riziko paralelné s tým, čo v posledných desaťročiach postihlo vedeckú exegézu Krista a jeho poslania: spravila ho neplodným. Kvôli exaktnej historickej vedeckosti mnohí autori prestali brať do úvahy fakt viery, totiž, že Ježiš bol Boží Syn. Úmerne k tomu sa zahmlieval a v množstve protirečivých hypotéz rozplýval aj obraz historického Ježiša. Po publikovaní množstva vedeckých diel tohto druhu napokon samotná exegetická veda dospela k „objavu“ dvetisíc rokov známej samozrejmosti: Bez zakotvenia v Bohu zostáva Ježišova postava prchavou, neskutočnou a neobjasniteľnou. Benedikt XVI. tak môže desaťročia „striktne historických“ bádání o Ježišovi uzavrieť tvrdením, že „realistický, historický je len Kristus, v ktorého veria evanjeliá, a nie ten, ktorý bol nanovo vydestilovaný v množstve bádání“⁷. Nevidieť a nehodnotiť osobnosti Konštantína i jeho brata Metoda predovšetkým ako mystikov a ich poslanie ako evanjelizačné, nevyhnutne znamená tvoriť protirečivé hypotézy, odrážajúce limity vlastného vnímania, či ideologické záujmy ich tvorcov a robiť tento odkaz neplodným.⁸ Pavel Ambros (*Typologie cyrilometodějské tradice*) poukazuje na dve metodologické roviny interpretačných počínov: prijímanie historického dedičstva a dejinné utváranie budúcnosti. Pripomína, že aj samotné interpretačné spory a ideologické záujmy s ich širším sociálnym a kultúrnym presahom sú tvorcami toho, čo nazývame cyrilo-metodské dedičstvo v jeho dejinne sa utvárajúcej podobe a že aj tento fenomén si vyžaduje objektívne zhodnotenie. P. Ambros poukazuje na dve riziká. Prvým je naďalej prebiehajúca manipulácia. „Nezabúdajme: pádom komunizmu riziko používať historické skúmanie na propagandu

5 Život Konštantína Cyrila, I. In: VRAGAŠ, Š.: *Život Konštantína Cyrila a Život Metoda*. Bratislava : Karmelitánske nakladateľstvo, 2013, s. 17.

6 TOMKO, J.: *Význam svätého Cyrila a Metoda v slovenskom katolicizme a v slovenských dejinách*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1984, s. 55 – 56: „Skutočnosť, že sa dnes zhodnotil význam svätého Cyrila a Metoda pre náboženské a kultúrne dejiny celej Európy, musí iba povzbudiť ich priamych dedičov, aby si uvedomili, čo vlastne dostali do daru a do vienka. Bolo by nerozumné urobiť kroky protiviacie sa prúdu vlastnej histórie a chcieť práve dnes opustiť tieto hodnoty a toto bohatstvo. (...) Pre Slovákov, ktorí sú jednými z najpriamejších dedičov cyrilo-metodského bohatstva, dostáva táto otázka ešte nástojčivejší ráz: Dostali niečo svojrázne z tohto dedičstva? Voľačo, čo prerástlo kultúrne žitie a bytie Slovákov, čo im vrástlo do charakteru, do kultúrneho a náboženského prejavu, jedným slovom do duše; niečo hodnotné, trvalé, vzácne, čo sa môže stať ich cenným prínosom pri stavbe novej Európy? Sú to vlastne otázky okolo zmyslu slovenských dejín. Preto taká úvaha má význam tak pre zachovanie slovenského svojrázu ako aj pre ich kladný príspevok k vývinu Európy.“

7 BENEDIKT XVI.: *Svetlo sveta*. Bratislava : Don Bosco, 2011, s. 179.

8 HRUŠOVSKÝ, D.: Slovo na cestu. In: LACKO, M.: *Svätí Cyril a Metod*. Trnava : Dobrá kniha, 2011, s. 15: „Ak chceme byť verní sebe, svojim koreňom a dejinám, cyrilometodské dedičstvo nesmie byť dajakým prívieskom, s ktorým sa občas pri jubileu pohráme, ale musí sa stať vlastným prostredím, v ktorom sa odohráva naša osobná a národná existencia. A chcieť v tomto dedičstve potláčať duchovný a náboženský prvok v prospech písomníctva a kultúry, ktoré tiež pramenia pre nás v diele svätých vierozvestov, znamená násilne rozlučovať to, čo bolo a zostáva v úsilí svätých Cyrila a Metoda nerozlučiteľným: vieru a kultúru.“

dostalo novú podobu. Účelovosť výskumu v spoločenských vedách je dnes d'alekosiahlo deformovaná kritériami, za ktorými stoja politické rozhodnutia v oblasti stratégie rozvoja vedy v Európskej únii, jednotlivých národných štátov a ich ideových východísk.⁹ Druhým rizikom je vedecká exaktnosť bez schopnosti odhaľovať a interpretovať súvislosti: „Ilúzia bohatého poznámkového aparátu či prosté zverejnenie archívnych materiálov, ktoré digitalizácia umožňuje v masovom meradle, nemusí byť zďaleka uspokojivou odpoveďou na otázku kvality historického poznania ani zmyslu tradícií.“¹⁰

Ak si kladieme otázku o aktuálnosti cyrilo-metodského odkazu, treba sa pýtať, čo bolo jeho podstatnou náplňou a čo práve táto náplň môže dnes povedať, či a čím môže prispieť do celkovej súčasnej situácie.¹¹ Kedže išlo predovšetkým o duchovné a náboženské poslanie, aj hľadanie odpovedí musí mať v tomto prípade nevyhnutne najmä náboženský a duchovný ráz.¹² Nejde pritom o nijaký konfesionalizmus. To zdôraznil kardinál Jozef Tomko v historickom príhovore v Slovenskej národnej rade 25. apríla 1991: „Čo je kresťanské, je zároveň hlboko ľudské. Kristus v plnej miere odhaľuje človeka človeku a dáva mu najavo vznešenosť jeho povolania. Návrat ku vlastným koreňom značí pre slovenský národ ozajstný a pravý humanizmus, úctu k človekovi a k jeho najhlbším hodnotám.“¹³

2. Nasledovanie je viac ako úcta

Najmä Slováci žijúci v zahraničí si všímajú, že mladej slovenskej generácii akoby bola cyrilo-metodská tradícia čímsi vzdialeným a cudzím, a to aj medzi aktívnymi mladými kresťanmi. Je to pravda. Akoby v očiach mladých dostala zvláštnu „pachuť“. Aj také krásne hodnoty, akými sú láska ku svojej krajine a k jej dejinám, vedomie hrdosti a zároveň zodpovednosti za to, čo

9 ŠPIDLÍK, T., AMBROS, P.: *Svatí Cyril a Metoděj mezi námi : Vybrané otázky cyrilometodějské tradice*. Velehrad : Refugium, 2011, s. 108.

10 ŠPIDLÍK, T., AMBROS, P.: *Svatí Cyril a Metoděj mezi námi : Vybrané otázky cyrilometodějské tradice*, s. 109.

11 ŠPIDLÍK, T., AMBROS, P.: *Svatí Cyril a Metoděj mezi námi : Vybrané otázky cyrilometodějské tradice*, s. 29: „O cyrilo-metodějské tradice sa u nás síce veľa rozprávalo, ale dnes už nastala doba, aby sme ju lepšie a hlbšie študovali a pochopili, pre seba i pre celú Európu. Poznať svoju duchovnú identitu znamená poznať seba a v sebe poznať Boha.“

12 Michal Lacko, jeden z renomovaných znalcov diela svätých Cyrila a Metoda, profesor dejín na Pápežskej Gregorovej univerzite a Pápežskom východnom inštitúte v Ríme, na záver svojho diela *Svatí Cyril a Metod* hodnotí prínos solúnskych bratov takto: „Význam svätých Cyrila a Metoda je dnes väčší ako kedykoľvek inokedy. Ich životopis poukazuje, že pre dobro národa je potrebné, aby svetskí a duchovní predstavitelia spolupracovali. Ideálom takej spolupráce bola práve spolupráca svätých bratov s kniežaťom Rastislavom. Keď však došlo k rozporu medzi Metodom a Svätoplukom, veci nešli tak ako predtým. Čo nám Slovanom vlastne priniesli? Kresťanskú katolícku vieru a základy národnej kultúry. Slovánska bohoslužba bola hlavným prostriedkom ich apoštolátu. Za ňu sa vedeli borit a trpieť. Vernosť katolíckej viere a národnej kultúre má byť ich odkazom pre nás.“ (LACKO, M.: *Svatí Cyril a Metod*, s. 207.)

13 TOMKO, J.: *Odkaz slovenskému národu a spoločenstvám*. Bratislava : Rodny, 1991, s. 17.

vykonali predchádzajúce generácie, sa dostali do zvláštneho svetla fanatizmu, politického primitivizmu, ba dokonca antisemitizmu.¹⁴ Povedať „mám rád svoju vlasť“ v slovenskom kontexte neraz nadobúda podvedomý podtón v zmysle: „súhlasím s vulgárnymi výrokmi proti Maďarom a schvaľujem holokaust proti Židom“. Vďaka takémuto skratkovitému mysleniu sa aj cyrilo-metodská idea spája s takýmto paškvilom vlastenectva.¹⁵ Viliam Judák uvádza postoj na správnu mieru nasledujúcimi argumentmi: „Kresťansky pretvárať svet, to bola úloha Cirkvi odjakživa. A bola ňou účinne aj misia svätých Cyrila a Metoda. Pretváranie sveta láskou oslobodzuje vzťahy medzi ľuďmi, rozvíja jednotu a vedie ku procesu oslobodzovania človeka a národa, v ktorom množstvo individualít slobodne koná a tvorí. Idea „národa sa nezakladá na tom, čo si o sebe myslí v určitej dobe, ale čo si myslí od večnosti Boh“, hovorí ruský filozof V. S. Soloviov. „Kresťanská novosť stojí teda v jadre tak národného bytia, ako aj vlastenectva. Vlastenecké cítenie patrí ku kvalite duchovného života. Túžba patriť k nejakému národnému spoločenstvu je túžba prirodzená. Ona dáva ľudskej osobe plnší rozmer duchovného života.“¹⁶

Bola by však škoda zbaviť kvôli zasievajúcim predsudkom pravé a vekmi overené jadro cyrilo-metodského dedičstva jeho sily a neumožniť mu pôsobiť. Úcta ku svätým, ako ju chápe a prežíva cirkevná tradícia a prax, znamená motivovať ich príkladom a skúsenosťami terajšie zmyšľanie a činnosť.¹⁷ Situácia,

14 Kardinál J. Ch. Korec sa v exkluzívnom rozhovore z 12. októbra 2011 na otázku, v čom podľa neho vidí Ján Pavol II. osobitné poslanie Slovenska a ako by malo plniť toto poslanie v momentálnych okolnostiach vzhľadom na Európu, odpovedá: „Myslím, že Svätý Otec mal na mysli tak súčasnosť, ako aj budúcnosť a opieral sa pritom o našu stáročnú minulosť, vernosť viere, Cirkvi a Petrovmu nástupcovi od čias svätých Cyrila a Metoda i potom po celých tisíc rokov v kráľovstve svätého Štefana. Slovinci žili z viery, budovali z nej celý svoj národný život, svoju kultúru, životy jednotlivcov, rodín, obcí a miest s ich neraz prekrásnymi chrámami, zvykmi, piesňami, ľudovým i akademickým umením v literatúre, maliarstve, sochárstve, v celom živote. (...) Želal si, očakával a povzbudzoval nás, aby sme túto oddanosť viere a Cirkvi rozvíjali aj v nových podmienkach slobody, pred tvárou celej Európy a sveta, ktorý sa znova chce dusiť v živote mamonu a žiť bez Boha.“ (GAVENDA, M.: *Nekonečné horizonty kardinála Korca*. Bratislava : Perfekt, 2011, s. 199.)

15 Kardinál Jozef Tomko otvorene konštatoval takéto sklony už vo svojom historickom prejave na zasadaní pléna Slovenskej národnej rady v Bratislave 21. apríla 1991, kde predniesol programové posolstvo *Odkaz slovenskému národu a spoločenstvám*. „Francúzske a anglické encyklopédie, cieľavedome manipulované a spracované v minulosti pre politické ciele, zväčša nepoznali heslo »Slovák« ako národ. Inde zasa hlásiť sa za Slováka sa považuje za prepiaty nacionalizmus (alebo separatizmus). Je teda veľmi rozšíreným javom, že vzdelaní ľudia a najmä novinári nepoznajú meno Slováka a ak ho poznajú, nepovažujú Slovákov za osobitný samostatný národ.“ (TOMKO, J.: *Odkaz slovenskému národu a spoločenstvám*. Bratislava : Rodny, 1991, s. 14.) Kardinál Tomko vzápätí deklaruje svoje osobné presvedčenie: „Právo národa na zabezpečenie svojej kultúry a svojej budúcnosti nie je ozvenou nijakého nacionalizmu, lež ide iba o trvalý ľudský zážitok a o ľudské výhľady človeka [tu sa odvoláva na prejav Jána Pavla II. v UNESCO v roku 1980, pozn. Autora]. Osobne považujem národné cítenie za jeden z ušľachtilých citov ľudskej osoby a národnú príslušnosť a svojskosť za Boží dar. (...) Držať sa národnej svojskosti bez zveličovania a v úcte k iným národom, prehľbovať a zveľaďovať duchovné hodnoty a zošľachtovať vlastný národ môže iba pomôcť dobrým vzťahom k iným národom a budovaniu všeludskej rodiny.“ (TOMKO, J.: *Odkaz slovenskému národu a spoločenstvám*, s. 14.)

16 JUDÁK, V.: *Duchovné dedičstvo*. Bratislava : Karmelitánske nakladateľstvo, 2012, s. 91.

17 To zdôraznil aj pápež Pavol VI. v príhovore po slávnostnej svätej omši v Bazilike sv. Petra vo Vatikáne k slovenským a českým pútnikom v rámci pamätnej púte 13. februára 1969. Zdá sa, že po takmer polstoročí vyznievajú jeho slová rovnako aktuálne: „Vplyv týchto veľkých apoštolov evanjelia sa

v ktorej sa nachádza Európa (a spolu s ňou celá západná civilizácia), je naliehavým volaním po novej obrodnej vlne. „Ak na jednej strane kresťanstvo našlo svoju najúčinnejšiu podobu v Európe, na druhej strane treba tiež povedať, že v Európe sa rozvinula kultúra, ktorá je absolútne najradikálnejším protirečením nielen voči kresťanstvu, ale aj voči náboženským a morálnym tradíciám ľudstva.“¹⁸ V tejto situácii sa pohľady nádeje na oživujúce znovuzrodenie nezriedka upierajú na slovanské národy a jadro živej viery, ktoré sa v nich uchovalo.

Na prvom i druhom mimoriadnom zhromaždení biskupskej synody pre Európu (1991, 1999) odznela výzva: „Dnešná Európa sa nemôže spoliehať iba na svoje predchádzajúce kresťanské dedičstvo, ale predovšetkým musí byť schopná znova rozhodovať o svojej budúcnosti v stretnutí s Ježišom Kristom a jeho poslanstvom.“¹⁹ Hlboké synodálne analýzy dospeli k záveru, že Ježiš Kristus, a to ten, ktorý teraz žije a pôsobí v Cirkvi, je jediná nádej pre Európu. Biskupi a odborníci zo všetkých európskych krajín sa tu zhodli v názore, že len ak znovu objavíme kresťanské korene Európy a ak znova ožijú, môžu v každom človeku prebudit' živú nádej a prispieť tak ku prekonaniu súčasných ťažkostí a zabezpečiť ďalší duchovný a ľudský rozvoj do budúcnosti.²⁰ „Stará Európa“ dostala dar evanjelia a teraz volá po jeho znovuobjavení. Na svoje zranenia potrebuje skúsenosť liečivej sily Božieho zľutovania, dvetisícročné bohatstvo kresťanskej spirituality sa zas môže stať odpoveďou na prázdnotu a frustráciu obetí konzumnej spoločnosti. Boh, ktorý udržiava v bytí celý vesmír, je nevyčerpatelným žriedlom takejto obnovy. Preto má podľa synody o Európe Cirkev neustále skúmať svoju tvár a robiť ju čoraz podobnejšou Kristovej tvári. Súhrne povedané, Európa potrebuje „viac duše“, a tú jej majú vdýchnuť práve z viery žijúci kresťania.²¹

neobmedzil iba na náboženský život, ale prešiel z neho aj do občianskych, kultúrnych a spoločenských dejín. A v tomto ste ostali verní. To, čo pri pohľade na vaše národy najviac upúta pozornosť, je práve tá skutočnosť, že v nich viera podnecuje kultúru, je s ňou úzko spojená a je jej hybnou silou tak v základoch, ako aj v najzložitejších formách. Dedičstvo viery prijaté od svätého Cyrila a Metoda preniklo vašu civilizáciu a váš humanizmus. Vaše národy sa vyznačili oddanosťou týmto hodnotám pravdy, pokoja, slobody, a to od samej kolísky vašich dejín, keď k vám prišli Kristovi poslov, dvaja hlásatelia Božieho slova. A tieto hodnoty nemožno od seba oddeliť. Niet slobody, ak nejestvuje náboženská sloboda. Kultúra, ktorá sa zbavuje transcendentálnych hodnôt, nie je úplná. Spravodlivosť, ktorá sa neuplatňuje rovnako pre všetkých, nie je opravdivá.“ (PAVOL VI.: *Insegnamenti*. Città del Vaticano : LEV, 1969, VII, s. 103.)

18 RATZINGER, J.: *Benediktova Európa v kríze kultúr*. Trnava : SSV, 2008, s. 23. Ku problematike krízy kultúry i spoločnosti porov. GAVENDOVÁ, O.: Personalizmus ako riešenie krízy kultúry, spoločnosti a človeka. In: *Studia Aloisiana*, roč. 5, 2014, č. 4, s. 33-44.

19 JÁN PAVOL II.: Posynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa*, 2. Trnava : SSV, 2004, s. 6.

20 „Úloha spočíva opäť v návrate k evanjeliu. S tým presvedčením, že v Európe nenastane jednota, ak nebude spočívať na jednote ducha. Tento najhlbší základ jednoty prinieslo do Európy kresťanstvo; po stáročia ho upevňovalo jeho evanjelium, jeho predstava ľudskosti a jeho príspevok k rozvoju dejín národov a štátov. Ak nás o tom poučujú dejiny, potom platí aj o dnešku, že múr, ktorý sa dnes dvíha v srdciach, múr, ktorý delí Európu, nemožno likvidovať bez návratu k evanjeliu.“ (BISKUPSKÁ SYNODA: *Ježiš Kristus, ktorý žije vo svojej Cirkvi, prameň nádeje pre Európu : Instrumentum laboris*. Trnava : SSV, 199, čl. 2, s. 18.)

21 „Kristova Cirkev je skutočnosť strhujúca a úžasná. Je stará, veď má skoro dvetisíc rokov, ale zároveň je večne nová, vďaka Duchu Svätému, ktorý ju oživuje. Cirkev je mladá, pretože mladé, čiže stále aktuálne je jej poslanstvo spásy. Každý má v nej svoje miesto a úlohu. Drahí mladí priatelia! Budte rozvážni a nedajte

Skutočnosť, že pápež Ján Pavol II., prvý Slovan na Petrovom stolci, vymenoval 31. decembra 1980 apoštolským listom *Egregiae virtutis* svätých Cyrila a Metoda za spolupatrónov Európy, chce aj oficiálnym spôsobom dať do pozornosti ich aktuálnosť.²² „Tým, že Cyril a Metod uplatňovali svoje charizmatické dary, vniesli rozhodujúci vklad do budovania Európy, nielen pokiaľ ide o jej kresťanské a náboženské spoločenstvo, ale aj čo sa týka jej občianskej a kultúrnej jednoty. Ani dnes nejestvuje iná cesta na prekonanie rôznych napätí a na nápravu roztržiek a protikladov v Európe, ako aj na celom svete, lebo tieto javy hrozia, že vyvolajú strašné zničenie životov a hodnôt. Byť kresťanmi v súčasnej dobe znamená byť tvorcami vzájomného spoločenstva v Cirkvi i v spoločnosti. K tomuto cieľu vedie otvorenosť voči bratom, vzájomné porozumenie a ochotná spolupráca veľkodušnou výmenou kultúrnych a duchovných dohier.“²³

Od Západu sme sa doteraz usilovali mnohému naučiť, málo sme sa však pýtali, čo môžeme a máme Západu dať. Cyril a Metod si boli vedomí zvláštneho poslania Slovanov. Avšak „Slovania, ktorí boli Bohom povolani, aby zmiernili protiklady medzi Východom a Západom, sa stali prvou a najtragickejšou obeťou tohto rozdelenia“²⁴. Toto poslanie však zostáva a pretrvávajúce protiklady sú súčasne volaním po ich preklenutí. Aby sa Slovania stali mostom, sami si najskôr musia uvedomiť svoju pravú minulosť i hodnotu svojej typicky kresťanskej tradície. Samotný pojem európska kultúra sa používa nepresne, taká totiž nateraz neexistuje. Európu tvoria aj slovanské národy, a to nezanedbateľnou mierou. S ich kultúrou však ešte západná kultúra nevytvorila syntézu a do značnej miery ju ani len nepozná. To je tiež jedna z veľkých výzev.²⁵

sa strhnúť všetkým, čo sa vám predkladá ako moderné. Nedajte sa túžbou po modernosti zanášať do mŕtvych zátok života. Nepodľahnite každému heslu, ale držte sa slova života, ktoré vám ponúka Kristus cez svoju Cirkev. Vy budete musieť v budúcnosti meniť nesprávne zmýšľanie sveta a privádzať ho ku Kristovi, ktorý je Cesta, Pravda a Život. Tí, čo boli pred vami, rozvíjali evanjelium s veľkým rizikom. No vedeli prekonať obavy a strach. Od vás sa čaká, že nebudete menej odvážni a iniciatívni v čase slobody.“ (KOREC, J. Ch.: List mládeži ku Kvetnej nedeli. Nitra 24. marca 1991. In: *Svedectvá doby 4, 1991*. Bratislava : Lúč, 2009, s. 68–71.)

22 „Vzhľadom na úctu, plnú vďačnosti, ktorej sa po stáročia tešia solúnski bratia, zvlášť u slovanských národov, a pamätajúc na ich nedocenený prínos k dielu hlásania evanjelia medzi týmito národmi, ako aj ku zmiereniu, priateľskému spolunaživanju, ľudskému rozvoju a úcte k vnútornej dôstojnosti každého národa.“ (JÁN PAVOL II.: Encyklika *Slavorum apostoli*, čl. 1, s. 5.)

23 JÁN PAVOL II.: Encyklika *Slavorum apostoli*, čl. 27, s. 38–39.

24 ŠPIDLÍK, T., AMBROS, P.: *Svatí Cyril a Metoděj mezi námi : Vybrané otázky cyrilometodějské tradice*, s. 37.

25 V kontexte úlohy kresťanov v súčasnej kríze európskej identity, do ktorej patrí aj hľadanie poslania slovanskej a slovenskej spirituality, sa J. Ratzinger stotožňuje s názorom Kurta Hübnera, ktorý dochádza k paradoxnému tvrdeniu: „Vyhnúť sa sporu s kultúrami, ktoré sú voči nám nevraživé, bude možné iba vtedy, keď sa nám napokon podarí vyvrátiť tvrdé obvinenie, že sme zabudli na Boha, a keď opäť nadobudneme plné vedomie hlbokého zakorenenia našej kultúry v kresťanstve.“ (RATZINGER, J.: *Európa : Jej základy v súčasnosti a budúcnosti*. Trnava : SSV, 2005, s. 113.)

3. Konštantín-Cyril, prototyp vodcovskej osobnosti

V rôznych kontextoch a oblastiach verejného života sa konštatuje, že Slovensku chýbajú osobnosti. Vo svätom Cyrilovi, alebo ak chceme, v Konštantínovi Filozofovi ju celkom isto máme. Ako veľkú osobnosť našej histórie, ale aj ako model, prototyp skutočnej vodcovskej osobnosti. Základným predpokladom takejto osobnosti je spojenie jej vnútorného života a verejného pôsobenia, v terminológii duchovného života byť *contemplativus in actio*, *activus in contemplatio*, teda schopnosť nielen organizovať, ale aj vidieť hĺbku súvislostí, ďaleké perspektívy, poznať hlboké princípy života, pravdy a ľži, dobra a zla, poznať dimenzie sociálnej prirodzenosti človeka, metafyzické základy jeho dôstojnosti a práv, ako aj ponímanie služby spoločnému dobru.

Už Max Weber vo svojej klasickej sociológii náboženstva sa medzi typológiami zaoberá aj prirodzeným prevládajúcim sklonom určitej kategórie ľudí ku *kontemplácii* (nemusí to byť len náboženská kontemplácia, patrí sem aj prirodzený poetizmus a mysticizmus) a iných k *aktivite*. Veľmi výstižne však poukazuje na to, že harmonickým duchovným vývojom sa prirodzene kontemplatívny človek postupne stáva aj aktívnym a aktívny človek objavuje i nevyhnutnosť kontemplácie.²⁶ Sám Ježiš, ako aj väčšina svätcov sa vyznačovali súladom a vzájomnou súvislosťou dynamizmov kontemplácie a akcie. Práve dosahovanie a dosiahnutie tohto stavu je základným interpretačným kľúčom na pochopenie životných rozhodnutí, vnútorných motivácií a vonkajších aktivít svätého Konštantína-Cyrila a v istom zmysle i jeho brata Metoda. Preto je vhodné poukázať aspoň na niekoľko črt jeho duchovnej fyziognómie.

Spomedzi znalcov cyrilo-metodskej problematiky už František Grivec konštatuje, že život Konštantína-Cyrila rozhodujúcim spôsobom ovplyvnil sv. Gregor Nazianský. Ten istý autor poukazuje aj na podobné paralely v duchovnom živote i plnení apoštolského poslania týchto dvoch svätcov.²⁷ Túto ideu rozvinul znalec patristiky a východnej slovanskej spirituality Tomáš Špidlík.²⁸ Vychádza zo všeobecnej skúsenosti veľkého formačného vplyvu, ktorý majú na človeka jeho ideály mladosti. Konštantín si zvolil svätého Gregora za svojho zvláštneho patróna. Ako hovorí *Život Konštantína Cyrila (ŽK)*²⁹, po známej príhode s krahulcom sa Cyril oddal štúdiu, sedával doma a učil sa naspamäť knihy svätého Gregora Bohoslovca (Nazianského; ŽK, III). Na stene si spravil znamenie kríža a zložil modlitbu ku svätému Gregorovi, v ktorej sa pred učením

26 Porov. WEBER, M.: *Sociologia della religione*, II. Torino : Utet, 1976, s. 587.

27 Porov. GRIVEC, F.: *Slovanska blagovestníka sv. Ciril in Metod (863 - 1963)*. Celje : Mohorjeva družba, 1963, s. 85.

28 V celej nasledujúcej úvahe vychádzame zo Špidlíkovho príspevku: ŠPIDLÍK, T.: Řehoř Naziaňský – mistr a inspirátor Konstantina Cyrila. In: ŠPIDLÍK, T., AMBROS, P.: *Svatí Cyril a Metoděj mezi námi : Vybrané otázky cyrilometodějské tradice*, s. 17–23.

29 Všetky citácie tohto diela sú prebrané z knihy Š. Vragaša. Porov. VRAGAŠ, Š.: *Život Konštantína Cyrila a Život Metoda*, s. 17–80.

okrem iného modlieval: „...preto i mňa, čo sa ti odovzdávam s láskou a vierou, prijmi a buď mi učiteľom a osvecovateľom.“ (ŽK, III)³⁰ Gregor Nazianský (330 – 390) tvorí spolu so sv. Bazilom Veľkým a sv. Gregorom Nysským trojicu najslávnejších teológov 4. storočia, ktorí nielen bránili vieru proti bludom ariánov, ale aj obohatili poklad hlbokého teologického poznania. Podľa Gregora ariáni prevrátili teológiu na technológiu plnú diskusií o pojmoch, vyjadrovaných prázdnyimi slovami. Preto ich vyzýva, aby sa vrátili ku Slovu, ktoré je život a pravda. To bol ideál aj Konštantína-Cyrila.³¹ Prípravu na veľké poslanie sprevádzalo mimoriadne Božie požehnanie i Cyrilova usilovnosť, rozvíjanie prirodzených talentov, ako aj nadprirodzeného života milosti. Michal Lacko uvádza, že „už ako mladý študent zatvoril sa do svojej izby v Solúne a študoval spisy sv. Gregora Nazianského. Nie vždy bolo ľahké pochopiť hlbiny Gregorových myšlienok. Vtedy sa Konštantín ešte viac zatváral a modlil, aby pochopil nedozerné hĺbky Božej bytosti a božskej náuky.“³² Tu vstupuje aj prozreteľné Božie riadenie. „Boh však skoro splnil túžby tých, čo sa ho boja. Lebo o jeho kráse a múdrosti, ako aj o usilovnom učení, ktoré v ňom silnelo, dopyčul sa cisárov dvorný správca, nazývaný *logotet*, i poslal poňho, aby sa učil spolu s cisárom.“ (ŽK, III) Možno tu vidieť istú osudovú paralelu s Mojžišom, ktorý sa na veľké poslanie pripravuje v najvyššej spoločnosti faraónovho dvora. Konštantín sa podobne dostal na cisársku školu do Carihradu, aby sa tam učil v tej istej škole, kde aj mladý cisár Michal III. Konštantín mal najlepších učiteľov tých čias a bolo o neho výborne postarané.³³ O vnútornom svete, vedomí svojho poslania, ako aj o hĺbke teologického poznania mladého nadšenca Cyrila veľa prezrádza jeho modlitba, ku ktorej pokľakol na ceste do Carihradu: „Bože otcov našich a pán milosrdenstva, ktorý si slovom a múdrosťou učinil všetko, stvoril si človeka, aby vládol nad stvorenstvom, tebou povolaným k bytiu, daj mi múdrosť, prebývajúcu blízko tvojich prestolov, aby som spoznal, čo ti je milé, a spasil sa. Lebo ja som tvoj služobník a syn tvojej služobníčky (porov. Múd 9,1-5.10.19; Ž 115,6). A pripojil k tomu ostatnú časť Šalamúnovej modlitby, vstal a povedal: Amen.“ (ŽK, III) V štúdiu zaznamenával pozoruhodné výsledky.³⁴ „Lebo bystrosť sa spojila s usilovnosťou, jedna druhú prevyšujúc, čím sa vedy

30 „Ó, Gregor, človek telom, dušou však anjel! Hoci si bol telom človek, zjavil si sa ako anjel! Lebo tvoje ústa sta ústa jedného zo serafínov chvália Boha a osvecujú celý svet ohlasovaním pravej viery. Preto i mňa, čo sa ti odovzdávam s láskou a vierou, prijmi a buď mi učiteľom a osvecovateľom.“ (ŽK, III)

31 Konštatuje to už autor *Pochvaly Cyrilovi Filozofovi*, spísanej Klimentom Bulharským pravdepodobne na prvé výročie Cyrilovej smrti (870). „Premúdrost Božia postavila v srdci jeho chrám sebe a na jazyku jeho, ako na cherubínovi, spočíval duch Svätý vždy, rozdeľujúc dary podľa množstva viery jeho. (...) Od mladi bol čistotou ako anjel, odkláňajúc sa i ubehujúc od životných slastí a prebývajúc teda vždy v žalmoch i spievaní i v poslušnosti duchovnej, jedinú cestu sledujúc, ktorou by mohol vzísť na nebesia.“ (PAULINY, E.: *Slovesnosť a kultúrny jazyk Veľkej Moravy*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1964, s. 184–185.)

32 LACKO, M.: *Svätí Cyril a Metod*, s 28.

33 Porov. LACKO, M.: *Svätí Cyril a Metod*, s 29.

34 „Keď prišiel do Carihradu, odovzdali ho učiteľom, aby sa učil. Za tri mesiace sa naučil gramatiku, a tak sa pustil do ďalších náuk. I naučil sa Homéra a geometriu; u Leva a Fótia študoval dialektiku a všetky filozofické náuky, okrem toho ešte rétoriku a aritmetiku, astronómiu a muziku a všetky ostatné grécke umenia. Tak sa ich naučil všetky, akoby sa bol iný naučil iba jednu z nich.“ (ŽK, IV)

a umenia zdokonalujú.“ (ŽK, IV) Osobnosť sa nestane osobnosťou bez solídnych základov poznania v dostatočnej šírke i hĺbke a bez veľkého nadhľadu.

Vyzrievanie do rovnováhy medzi kontempláciou a činnosťou, iste nie bez vnútorných zápasov a utrpenia, napomáhal aj vývoj vonkajších okolností, v ktorých Cyril čítal Božiu vôľu.³⁵ Z ticha modlitby a štúdia vytrhne Cyrila poslanie brániť v slávnej dišpute vieru pred Arabmi. Len čo sa vrátil „odišiel na Olymp k Metodovi, k svojmu bratovi; tam žil, modlil sa bez prestania k Bohu a len s knihami sa rozprával.“ (ŽK, VII) Po ďalšej závažnej úlohe medzi Chazarmi sa opäť vrátil k utiahnutému životu, no čakalo ho aj tretie a definitívne vytrhnutie: „Keď sa Filozof radoval v Bohu, znova sa objavila iná vec a starosť, nie menšia od predošlých. Rastislav totiž...“ (ŽK, XIV) Poslanie prevážilo nad vnútornými túžbami, kontemplácia vyústila do činnosti.

Medzi Cyrilom a svätým Gregorom bola hlboká súhra duší i osudov, ktorá nám poodhaľuje Cyrilov vnútorný svet a jeho motivácie. Gregor bol básnik a svoj životopis (*De vita sua*) napísal vo veršoch, vďaka čomu sa ho Cyril mohol ľahko naučiť naspamäť a pri častom opakovaní mohli hlboko do Cyrilovej duše prenikať Gregorove osudy a myslenie. Tomáš Špidlík poukazuje aj na ďalšie osobné a osudové súvislosti v živote týchto dvoch svätcov. Gregor Nazianský bol svojou povahou duša hlboko kontemplatívna, túžil po tom, aby mohol filozofovať podľa príkladu Eliáša na hore Karmel a Jána Krstiteľa v púšti, čo znamenalo viesť v samote rozjímavý život. Bol však donútený zapojiť sa do cirkevného života a venovať sa apoštolátu. Medzi týmito vonkajšími činnosťami bolo veľa takých, ktoré ho zaťažovali. Napriek tomu sa neustále usiloval byť v službe slova. Gregor sa priznáva, že pre neho život, to bolo slovo, a prosí Boha, aby tento dar, ktorý dostal, nevyšiel naprázdno. „Som služobníkom Slova, preto sa dávam do služby slova. Nech nikdy nedovolím, aby som toho bol zbavený. Toto povolanie si vážim, milujem ho, mám z neho väčšiu radosť, než dávajú všetky ostatné potešenia bežného človeka.“³⁶ Gregor chcel byť Kristovými ústami, čo sa stalo i jeho prírmením (*Theo-logos*, Boho-slovec). Táto zanietenosť za Božie slovo jasne rezonuje aj z Cyrilovho *Proglasu*: „Evanjeliu svätému som Predslovom. (...) nuž, dobre počuj, celý národ sloviensky, vypočuj Slovo od Boha ti zoslané, Slovo, čo hladné ľudské duše nakrími, Slovo, čo um aj srdce tvoje posilní, Slovo, čo Boha poznávať ťa pripraví.“³⁷ Okrem zanietenia za Božie slovo si Gregor, podobne ako ostatní grécki cirkevní otcovia, uchoval lásku k rodnej reči. Bol presvedčený, že jej

35 Toto Cyrilovo duchovné rozlišovanie opisuje *Život Konštantína Cyrila* explicitne. Keď mal Filozof dvadsaťštyri rokov, „cisár zvolal snem, pozval ho a povedal mu: »Či počuješ, Filozof, čo hovoria bezbožní Aragéni proti našej viere? Ty si však služobníkom a učeníkom Svätej Trojice, choď a pri sa s nimi; a Boh, dovŕšiteľ každej veci, slávený v Trojici, Otec, Syn i Duch Svätý, nech ti dá milosť a silu v reči, nech ťa ukáže ako druhého a nového Dávida proti Goliášovi, ktorého premohol troma kamenkami, a nech ťa vráti k nám, hodného nebeského kráľovstva.« Keď to počul, odpovedal: »S radosťou idem pre kresťanskú vieru. Veď čo mám sladšie na tomto svete ako žiť a umrieť za Svätú Trojicu?«“ (ŽK, VI)

36 GREGOR NAZIANSKÝ: *Oratio*, 6, 5. In: *PG* 35, 728b.

37 *Proglas*, 1, 23–26. Citované verše *Proglasu* sú z prekladu Viliama Turčányho. In: PAULINY, E.: *Slovesnosť a kultúrny jazyk Veľkej Moravy*, s. 130–133.

slovník je vhodný na to, aby sa v ňom vyjadrovala chvála Najsvätejšej Trojice. Keď Cyril v Benátkach obhajuje slovanskú liturgiu, prirovnáva jazyk k hudobným nástrojom s píšťalami a strunami, k trúbke, ktorá vydáva svoj zvuk.³⁸ Tými istými slovami opisuje Gregor svoje povolanie chváliť Boha jazykom, ktorý sa stal *hymnopolos kitharé*, gitarou, ktorá spieva hymny Božiemu slovu.³⁹ Gregor Nazianský preberá od Origena výraz, že človek je *logikos*, teda ten, kto má dar slova, a touto schopnosťou spája ľudí s Kristom, ktorý je vtelené Slovo Otca. Slová, ako nástroj dorozumenia, majú byť podľa Gregora zrozumiteľné, čo sa opäť odráža aj v Cyrilovom *Proglase*: „Bo ako svätý Pavol, učiteľ, nám hovorí (...) Chcem radšej iba päť slovo povedať, rozumom svojím chcem tých päť slovo vyriechnúť, aby aj bratia všetko porozumeli, než rieknúť tmú, tmú slovo, im nerozumejú.“⁴⁰

V dielach Gregora Nazianského zažíva Cyril aj najväčší objav, *objav vnútornej dynamiky slova*. Podľa Gregora sa Boh zjavuje prostredníctvom slova, ktoré majú silu a pravdu podľa toho, ako sa do nich vteluje Boh – Slovo. Gregor sa často vracia k tejto myšlienke a rozvíja ju. Božský *Logos*, ktorý je architektom sveta, dáva moc ľudskému hlasu. Takým hlasom, ktorého obsahom je Slovo, sú predovšetkým knihy Svätého písma. Aj tieto myšlienky nachádzame rozvinuté a prebásnené v *Proglase*, čo dokazuje, ako hlboko si ich Cyril osvojil.

Čo z uvedených súvislostí vyplýva pre našu históriu i súčasnosť? 1. Potvrďuje sa tu skutočnosť, že Cyril, prichádzajúci na Veľkú Moravu, v sebe niesol osvojené a zosobnené teologické a mystické bohatstvo gréckej patristiky. Okrem vplyvu sv. Gregora Nazianského pápežský knihovník Anastázus, ktorý chodil počúvať Cyrila počas jeho rímskeho pobytu, zaznamenáva, že dával prednášky o náuke Dionyza Areopagitu, ktorého spisy vedel naspamäť.⁴¹ Nebol teda len vyslancom byzantského cisára a predvojom jeho politicko-mocenských záujmov. 2. Témy, v ktorých si Cyril osvojil a presadil do nášho prostredia a do našej duchovnosti patristické bohatstvo kresťanského Východu, sú práve oblasťami, v ktorých možno dnes rozvíjať toto dedičstvo. Je to Cyrilov život ako vzor činného a kontemplatívneho života, života vodcu-mysliteľa. Je to teológia Slova, ktorá dáva transcendentný ráz genetickému kódu ukrytému vo výraze „Slovák“, „Slovan“. Tu nachádzame vysvetlenie, čo už pred viac než storočím myslel J. M. Hurban, keď Slovákov nazval „národ teologický“. Rozvinúť a do praxe uvádzať „život v sile Slova“ ako prameň duchovnej a spoločenskej obnovy a uzdravenia je téma, ktorá si zasluhuje samostatnú pozornosť.

Ako to explicitne vyplýva z *Proglasu*, Cyril si bol vedomý, že dedičstvo Písma, ktoré zanecháva našim predkom, má Božskú dynamiku: „Slovo, čo hladné ľudské duše nakrími, Slovo, čo um aj srdce vaše posilní, Slovo, čo Bo-

38 „Ved' keby aj bezduché nástroje, či už flauta alebo citara, nevydávali rozdielny zvuk, ako by sa vedelo, čo sa hrá na flaute a čo na citare? A keby poľnica nevydávala neurčitý zvuk, kto by sa strojil do boja? Tak aj vy: ak hovoríte jazykmi a nevydávate zrozumiteľné slová, ako sa bude vedieť, čo sa hovorí?“ (ŽK, XVI.)

39 GREGOR NAZIANSKÝ: *Carmina*, II, I, 38. In: *PG* 37, 1329.

40 *Proglas*, 50. 53–55.

41 Porov. LACKO, M.: *Svätí Cyril a Metod*, s. 123.

ha poznávať vás pripraví. (...) Pretože tí, čo hovoria ich slovami, i nepriateľa budú schopní zahubiť.“⁴² Vidno to aj z Cyrilovej poslednej modlitby: „Pane, Bože môj, ktorý si stvoril všetky anjelské zbory a netelesné sily, rozprestrel si do šírky nebo a položil si základy zeme a všetko jestvujúce priviedol z nebytia v bytie...“ (ŽK, XVIII) Cyril a Metod nielen napojili rodiacu sa sloviensku kultúru na mohutný prúd európskych dejín, oni ju napojili priamo na Božskú tvorivú a premieňajúcu silu, čím jej dali nadčasovú trvácnosť a nevyčerpatelnú sviežosť.

Konštantín-Cyril musel byť veľká a vznešená osobnosť. Získal si srdcia Rimanov, čo je nevšedný jav, ba očaril i samého pápeža: „I riekol Apoštolský: »Pre jeho svätosť a lásku prestúpim rímsku obyčaj a pochovám ho v mojej hrobke v Chráme svätého apoštola Petra.«“ (ŽK, XVIII) Logotetovi Teoktistovi na otázku, čo je filozofia, mladý Konštantín odpovedá: „Poznávanie božských i ľudských vecí, pokiaľ sa človek môže priblížiť Bohu. Učí človeka stať sa vlastnými skutkami obrazom a podobou toho, ktorý ho stvoril“ (ŽK, IV), čo *Žitie Bulharské* spresňuje: „Cyril bol veľký vo vonkajšej filozofii a ešte väčší vo vnútornej.“ (ŽB, II). Podľa charakteristiky Tomáša Špidlíka, „svojím miernym a milým vystupovaním skrotil divých Uhrov a Chazarov, víťazne odrážal aj vzdelaných Saracénov, Byzantíncov, Nemcov i Benátčanov. Celá jeho osobnosť a vystupovanie vyžarovalo svätosť a vnútornú veľkosť, ktorou si získaval všetkých, s ktorými prišiel do styku“⁴³. Presne tieto črty možno badať aj na najstaršej Cyrilovej podobizni na náhrobnom obraze v Bazilike sv. Klimenta v Ríme, ktorého autor s veľkou pravdepodobnosťou svätého Cyrila osobne poznal.

Skutočná osobnosť spoločenského, kultúrneho i politického života, ak má splniť oprávnené očakávania, ktoré sa na ňu kladú, by mala mať kvality podobné Cyrilovým: dôsledné a široké humanistické vzdelanie, hlbokú vnímavosť a pochopenie súvislostí a zákonitostí života, osobnú šlachetnosť. To by mali byť aj kritériá ich výberu. Osobnosť svätého Cyrila je pre osobnosti na dôležitých občianskych i cirkevných postoch, avšak nielen pre nich, veľkou inšpiráciou.

4. Mesianizmus horiacej sviečky

Po úvahách o cyrilo-metodskom odkaze a jeho význame pre súčasnosť sa vynára jedna veľká a zásadná otázka: Aké je v aktuálnom búrlivom diani v Európe a v celej západnej civilizácii poslanie malého a zdanlivo bezvýznamného Slovenska? V skratke ho možno nazvať „mesianizmus horiacej sviečky“⁴⁴. O čo ide?

42 *Proglas*, 95–96.

43 ŠPIDLÍK, T.: Povaha slovanského apoštola svätého Cyrila : K výročí smrti 14. února 1963. In: ŠPIDLÍK, T., AMBROS, P.: *Svatí Cyril a Metoděj mezi námi : Vybrané otázky cyrilometodějské tradice*, s. 27.

44 Idea esejisticky spracovaná: GAVENDA, M.: Štvrtkový komentár Vatikánskeho rozhlasu: *Dobre si to uvedomte*, apríl 2011; *Život Cirkvi: Mesianizmus horiacej sviečky*, august 2012; *Život Cirkvi: Cyrilo-metodské dedičstvo a kríza slobody*, jún 2013; *Život Cirkvi: Oslavy skončili, poslanie pokračuje*, júl 2013.

Túto ideu možno oprieť o odkaz Jána Pavla II., pokladaný za historický a prorocký. Adresoval ho v Bazilike sv. Petra slovenským pútnikom 9. novembra 1996 a pri týchto slovách svojím charakteristickým gestom zdvihol ukazovák a dôrazne povedal: „Dobre si to uvedomte!“ Čo si máme dobre uvedomiť? Že Slovensko má podľa pápeža „osobitnú úlohu pri budovaní Európy tretieho tisícročia“, že je „povolané ponúknuť veľmi významný príspevok do skutočného pokroku tohto kontinentu“. Pápež spresnil aj čím: „svojimi tradíciami, svojou kultúrou, svojimi mučeníkmi a vyznávačmi, živými silami svojich nových generácií, darom viery v Krista a svojou úctou k Panne Márii“.⁴⁵

Vladimír Soloviov hovorí, že nielen každý človek, ale aj každý národ má od Boha určité poslanie pre svet, a dodáva: „Vieme, čo dali svetovej Cirkvi Židia, rovnako je nám známy prínos Grékov, Rimanov, latinských a germánskych národov. Čo však dali svetovej Cirkvi Slovania, sa zatiaľ neprejavilo, ich hodina má ešte len prísť.“⁴⁶ Podľa kardinála Špidlíka je tým osobitným prínosom *kultúra srdca*, ktorú spracoval aj vo svojom celoživotnom diele. Vychádza v ňom však najmä z duchovnej skúsenosti kresťanského Východu. No práve ruskí myslitelia konštatujú, že Slovania boli doteraz buď príliš exkluzívne západní alebo izolovane východní, ale že svoje skutočné, od Boha dané vlohy doteraz nerozvinuli. Na to je potrebné, aby si sami Slovania uvedomili bohatstvo svojej minulosti. Aby objavili, ako západným myslením formovaná súčasná civilizácia po tejto kultúre srdca bytostne prahne. No slovanská skúsenosť je, ako vidíme, ešte príliš široký pojem. Slovensko malo v slovanskom svete svoje osobitné dejiny a vývoj. Sú to najmä stáročia utrpenia, znášaného s vierou a oddanosťou.⁴⁷ Odpustky sú v cirkevnej praxi teologicky zdôvodnené takzvaným „duchovným pokladom zásluh svätých“. V tomto zmysle má Slovensko napriek všetkej hmotnej i duchovnej biede celkom isto nahromadený obrovský duchovný poklad.

Nadväzujúc na Soloviovovu myšlienku o historickej hodine jednotlivých národov vidíme, že skutočne sa v istých obdobiach akoby v niektorých národoch nakumuloval duchovný a tvorivý potenciál a historické okolnosti

45 JÁN PAVOL II.: Príhovor k slovenským pútnikom v Bazilike sv. Petra 9. novembra 1996. In: GAVENDA, M.: *Blahoslavený Ján Pavol II. : Odkaz Slovensku*. Bratislava : Lúč, 2011, s. 15. Podobné výzvy adresoval Ján Pavol II. Slovesku aj pri svojej tretej návšteve, hneď počas privítacieho ceremonálu na bratislavskom letisku 11. septembra 2013: „Milovaní, prispejte svojou bohatou kresťanskou tradíciou k budovaniu identity novej Európy. Neuspokojte sa iba s hľadaním ekonomických výhod. Veľké bohatstvo môže vskutku vyvolať aj veľkú chudobu. Iba budovaním spoločnosti, ktorá napriek obetiam a ťažkostiam rešpektuje ľudský život vo všetkých jeho formách, propaguje rodinu ako miesto vzájomnej lásky a rastu osoby, hľadá spoločné dobro a je pozorná k potrebám najslabších, môže zabezpečiť budúcnosť na pevných základoch, blahodarnú pre všetkých.“ (KONFERENCIA BISKUPOV SLOVENSKA: *Príhovory Svätého Otca Jána Pavla II. počas návštevy na Slovensku 11. – 14. septembra 2013*. Trnava : SSV, 2003, s. 6.)

46 ŠPIDLÍK, T.: Svatí Cyril a Metoděj : Homilie v Pustiměři, dne 7. 8. 2005. In: ŠPIDLÍK, T., AMBROS, P.: *Svatí Cyril a Metoděj mezi námi : Vybrané otázky cyrilometodějské tradice*, s. 59–60.

47 „Viera nám dáva okrem svetla aj duchovnú silu. Pomáha človeku vytvoriť si ucelený svetonázor a utvrdzuje v ňom presvedčenie, ktoré dodáva vnútornú istotu. Taká istota je potrebná jednotlivcom, rodinám i národu, najmä keď sa treba vyrovnáť s nešťastím a utrpením a keď naň doliehajú vonkajšie i vnútorné útoky. V dejinách slovenského ľudu, ktoré sú poprepletané utrpením a protivenstvami, značila a ešte značí táto sila viery veľmi mnoho.“ (TOMKO, J.: *So srdcom na Slovensku : Úvahy*. Bratislava; Trnava : Lúč; SSV, 2006, s. 125.)

vytvorili šancu, aby sa prejavil. Pre veľké národy to však vždy prinášalo aj veľké pokušenie moci. Vieme, čo priniesla *conquista* Španielov a Portugalcov, do akých plachiet nasmeroval silné duchovné pnutie v Nemecku Adolf Hitler, ako sa veľkodušný ruský mesianizmus stal nositeľom svetovej marxistickej revolúcie. Robiť zo Slovenska „pupok sveta“ vyznieva vždy trápne a stále sa nájde ktosi, čo sa o to pokúša. No nemožno nevidieť určité smerníky jeho osobitného historického poslania.⁴⁸ Vyjadruje ho práve myšlienka „mesianizmu horiacej sviečky“.

V temnote má svetlo malej sviečky oveľa väčšiu cenu než inokedy žiara reflektorov. Už nikto aspoň trochu súdny nepochybuje, že sa západná civilizácia prepadá do všestrannej temnoty. Nastáva historická chvíľa malej horiacej sviečky. Slovensko je svojimi dejinami formované a určené, aby prispelo touto službou. Je to mesianizmus skromnosti – nie sme viac než malá sviečka. No je to mesianizmus, teda vedomie, že jej svetlo druhí nenahraditeľne potrebujú, že v krehkých rukách držíme veľké osudy, ktoré v istých okolnostiach visia na svetle malej sviečky.

A aby takéto úvahy nevyzneli príliš poeticky alebo ako lacná útecha, vážne argumenty v prospech tejto témy prináša aj znalec na duchovné prúdeňia, akým je Joseph Ratzinger (Benedikt XVI.). Vo svojich hlbokých úvahách o budúcnosti Európy a celej západnej civilizácie sa prikláňa k názoru sociológov, že pred dramatickým zánikom ju môžu zachrániť len takzvané kvalifikované menšiny.⁴⁹ Dodáva, že úlohu kvalifikovanej menšiny je najpripravenejšia zohrať práve Katolícka cirkev. Duchovnému zmyslu slovenských dejín prichádza historická hodina. Možno pre jednotlivcov z toho konkrétne nevyplynie nič iné, než sa usilovať o tú trochu dobra, na ktoré má príležitosť každý na svojom mieste, a o vernosť „rukopisu“ slovenskej zbožnosti, formovanej a overovanej stáročiami ťažkých dejín. No vedomie, že tým aj my držíme plameň malej sviečky, od ktorého závisia budúce osudy, môže tomuto tichému neseniu štafety dať pocit oveľa väčšieho zmyslu i zodpovednosti – voči minulosti i voči budúcnosti. Tu sa žiada zakončiť modlitbou, ktorou Ján Pavol II. končí encykliku *Slavorum apostoli*: „Budúcnosť! Hoci z ľudského hľadiska sa môže zdať plná hrozieb a neistoty, predsa ju s dôverou skladáme do tvojich rúk, nebeský Otče, a prosíme pritom o príhovor Matku tvojho Syna a Cirkvi, Matku tvojich apoštolov Petra a Pavla i svätého Benedikta, Cyrila a Metoda, Augustína a Bonifáca i všetkých ostatných hlásateľov evanjelia v Európe, ktorí silní vo viere, nádeji a láske hlásali našim otcom tvoju spásu a tvoj pokoj a svojou namáhavou duchovnou sejbou začali budovať civilizáciu lásky a nový poriadok, založený na tvojom svätom

48 „Každý človek, národ, kultúra a civilizácia majú svoju vlastnú úlohu a svoje vlastné miesto v tajomnom Božom pláne i vo všeobecných dejinách spásy.“ (JÁN PAVOL II.: Encyklika *Slavorum apostoli*, čl. 19, s. 30.)

49 „V tomto treba dať za pravdu Toynbeemu, že údel spoločnosti vždy závisí od tvorivých menšín. Veriaci kresťania by mali sami seba považovať za takú tvorivú menšinu a prispievať k tomu, aby Európa znovu nadobudla to najlepšie zo svojho dedičstva a takto bola v službe celého ľudstva.“ (RATZINGER, J.: *Európa : Jej základy v súčasnosti a budúcnosti*, s. 36.)

zákone a na pomoci tvojej milosti, ktorá na konci časov oživí všetko a všetkých v nebeskom Jeruzaleme. Amen.⁵⁰

Zoznam literatúry

- BENEDIKT XVI.: *Svetlo sveta*. Bratislava : Don Bosco, 2011.
- BISKUPSKÁ SYNODA: *Ježiš Kristus, ktorý žije vo svojej Cirkvi, prameň nádeje pre Európu : Instrumentum laboris*. Trnava : SSV, 1999.
- GAVENDA, M.: *Nekonečné horizonty kardinála Korca*. Bratislava : Perfekt, 2011.
- GAVENDOVÁ, O.: Personalizmus ako riešenie krízy kultúry, spoločnosti a človeka. In: *Studia Aloisiana*, roč. 5, 2014, č. 4, s. 33-44.
- JÁN PAVOL II.: Encyklika *Slavorum apostoli*. Trnava : SSV, 2005.
- JÁN PAVOL II.: Posynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Europa*, 2. Trnava : SSV, 2004.
- JUDÁK, V.: *Duchovné dedičstvo*. Bratislava : Karmelitánske nakladateľstvo, 2012.
- LACKO, M.: *Svätí Cyril a Metod*. Trnava : Dobrá kniha, 2011.
- PAULINY, E.: *Slovesnosť a kultúrny jazyk Veľkej Moravy*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1964.
- RATZINGER, J.: *Európa : Jej základy v súčasnosti a budúcnosti*. Trnava : SSV, 2005.
- RATZINGER, J.: *Benediktova Európa v kríze kultúr*. Trnava : SSV, 2008.
- ŠPIDLÍK, T., AMBROS, P.: *Svatí Cyril a Metoděj mezi námi : Vybrané otázky cyrolometodějské tradice*. Velehrad : Refugium, 2011.
- TOMKO, J.: *Význam svätého Cyrila a Metoda v slovenskom katolicizme a v slovenských dejinách*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1984.
- TOMKO, J.: *Odkaz slovenskému národu a spoločenstvám*. Bratislava : Rodny, 1991.
- TOMKO, J.: *So srdcom na Slovensku : Úvahy*. Bratislava; Trnava : Lúč; SSV, 2006.
- VRAGAŠ, Š.: *Život Konštantína Cyrila a Život Metoda*. Bratislava : Karmelitánske nakladateľstvo, 2013.

ThLic. Marián Gavenda, PhD.
Katedra žurnalistiky FF KU v Ružomberku
Hrabovecká cesta 1
034 01 Ružomberok
gavenda@rcc.sk

50 JÁN PAVOL II.: Encyklika *Slavorum apostoli*, čl. 32, s. 44-45.